

॥ ॐ ॥

नोव्हेंबर
२०२३

‘स्व’-रूपवर्धिनी कार्यवृत्त

२२/१, मंगळवार पेठ, पारगे चौक, पुणे - ४११ ०११.

(कार्यालय दूरध्वनी) : २६१२१७०४ भ्रमणध्वनी : ९०११३८६३८६

Email : wardhinee@gmail.com

Website : <http://www.swarupwardhinee.org>

डॉ. सलीम अली

(जन्म - १२ नोव्हेंबर १८९६, मृत्यू - २० जून १९८७)

पक्षी हा निसर्गाच्या जैविक साखळी व जैव विविधतेतील महत्त्वाचा घटक आहे.
पक्ष्यांबाबत जनसामान्यांमध्ये जागृती निर्माण व्हावी यासाठी राज्यात ‘पक्षी सप्ताह’

(५ नोव्हेंबर - १२ नोव्हेंबर) साजरा करण्यात येतो. ज्येष्ठ पक्षीशास्त्रज्ञ

डॉ. सलीम अली यांची जयंती १२ नोव्हेंबर

व ज्येष्ठ वनजीव अभ्यासक

श्री. मारुती चितमपल्ली यांचा जन्मदिवस ५ नोव्हेंबर.

परदेशातील व हिमालयातील स्थलांतरित पक्षी महाराष्ट्रात येण्याचा काळ म्हणजे
नोव्हेंबर महिना. या सगळ्याचे औचित्य साधून या सप्ताहाला पक्षी संवर्धनाची जोड दिली आहे.

आपणही याला साथ देऊ या.

शाखा विभाग

♦ **गणेशोत्सव** - गणपती बाप्पा गणाधीश आहे. गणांचा कुशल संघटक आहे. गणांचा अधिपती आहे. कुशल शास्ता आहे. लोकनेता आहे. संकट निवारण करण्यास समर्थ आहे. आरंभ केलेले काम निर्विघ्नपणे आणि यशस्वीरीत्या पूर्ण करण्यास समर्थ आहे. असाच ‘स्व’-रूपवर्धिनी संस्थेचा अनौपचारिक शिक्षणाचा भाग असणारा गणेशोत्सव निर्विघ्नपणे आणि दरवर्षीप्रमाणे दिमाखात आणि यशस्वीरीत्या पार पडला. संस्था गेली ४१ वर्षे सातत्याने पुण्यातील सार्वजनिक गणेशोत्सव मंडळांच्या मिरवणुकीसाठी आपली सेवा देत आहे. मानाचा चौथा गणपती ‘तुळशीबाग सार्वजनिक गणेशोत्सव मंडळ’ आणि जगभरातील अनेक गणेश भक्तांचे श्रद्धास्थान असणाऱ्या ‘श्रीमंत दगडूशेठ हलवाई गणपती’ बाप्पाच्या विसर्जन मिरवणुकीत ३५ वर्षे आपल्या संस्थेला सहभागी होण्याचा मान मिळत आहे.

यावर्षीचे गणेशोत्सव प्रमुख श्री. राज जाधव यांच्या कुशल नेतृत्वाखाली आणि त्यांच्या सहकाऱ्यांनी उत्तम साथीने उत्सव यशस्वीरीत्या पार पाडला. पथनाट्यांद्वारे पुण्यातील मंडळांच्या समोर समाज प्रबोधनपर विषय घेऊन जनजागृती करणाऱ्या सर्व कलाकारांचे नागरिकांकडून कौतुक झाले. त्याबरोबरच यामध्ये गेला एक ते दीड महिना सातत्याने सराव करणारे शाखांवरील समस्त वर्धक- वर्धिका, युवक-युवती

यांचेही खूप कौतुक आणि अभिनंदन झाले. या सर्वांचा संपूर्ण मिरवणुकीत उत्साह तसूभरही कमी झालेला दिसला नाही. झांज, लेझीम, ध्वज, टिपरी व टाळ पथकातील निरनिराळे प्रकार आणि नेत्रदीपक अशा मल्लखांबावरील कसरती या विसर्जन मिरवणूक पाहण्यास आलेल्या सर्व गणेश भक्तांचे लक्ष वेधून घेत होत्या आणि या सर्वांचा कळस म्हणजे ढोल ताशा वादन. सर्व गणेश भक्तांकडून मिळणारी दाद म्हणजेच सर्वांनीच घेतलेल्या कष्टाचा परमोच्च बिंदू ठरला.

गणेशोत्सवात स्थापनेच्या दिवशी पुढील मंडळातील मिरवणुकीत पथक सहभागी झाले.

१) गणेश मित्र मंडळ (सोमवार पेठ) - पथक - सुबोधानंद शाखा - टाळ, सावित्री शाखा - लेझीम, बाल शाखा - टिपरी.

२) महात्मा गांधी मित्र मंडळ, पद्मावती, पथक - शिवानंद शाखा - झांज, रामकृष्ण शाखा - ध्वज.

३) अखिल बिबवेवाडी गाव मित्र मंडळ (बिबवेवाडी) पथक - विवेकानंद शाखा - झांज, नरवीर शाखा - ध्वज.

४) अखिल श्रीरामनगर मित्र मंडळ (बिबवेवाडी) - पथक - योगानंद शाखा - झांज, युवती विभाग - ध्वज.

विसर्जन मिरवणूक - १) तुळशीबाग मित्र मंडळ - पथक - सुबोधानंद शाखा - टाळ, रामकृष्ण शाखा - ध्वज व मल्लखांब २) आदिनाथ सोसायटी (स्वारगेट) - पथक - सावित्री शाखा - लेझीम, शिवानंद शाखा - झांज, योगानंद शाखा - झांज, नरवीर शाखा - ध्वज, ३) श्रीमंत दगडूशेठ हलवाई ट्रस्ट -

पथक - विवेकानंद शाखा - झांज, युवती विभाग - ध्वज.

♦ **पथनाट्य** - ‘चळवळ प्रबोधनाची, समाज बदलाची’, हे ब्रीदवाक्य मनात ठेवून यंदाच्या गणेशोत्सवात शालेय व महाविद्यालयीन गटातील विद्यार्थ्यांनी पथनाट्य सादरीकरण केले. पथनाट्याचा विषय होता छत्रपती शिवराय पुणे भेटीला आल्यावर ते काय काय पाहतात. केंद्रीय कार्यक्रम प्रमुख शुभम नरके, केदार घाटगे, सांस्कृतिक विभाग प्रमुख अभय पोते, हरी धायगुडे, सिद्धेश बलवार, उमेश माळेकर यांनी ही पथनाट्य बसवली. १५ शाखा व अभ्यासिकेच्या १८ गटांनी पथनाट्य प्रयोगाचा विक्रम केला. १० दिवसात २६७ प्रयोग झाले. शहराची वाहतूक समस्या, आरोग्य व्यवस्था, कोयता गँग इत्यादीवर भाष्य असलेले हे पथनाट्य चांगले गाजले.

(१) धर्मवीर शंभूराजे शाखा - ५, (२) स्वामी ब्रह्मानंद शाखा - ३, (३) प्रियदर्शनी अभ्यासिका - २, (४) स्वामी श्रद्धानंद शाखा - २, (५) स्वामी दयानंद शाखा - १, (६) भगिनी निवेदिता शाखा - १८, (७) स्वामी अभेदानंद शाखा - १२, (८) स्वामी अखंडानंद शाखा - ९, (९) राजर्षी शाहू महाराज शाखा - १६, (१०) म. फुले भाग (अभ्यासिका) - १७, (११) डॉ. अब्दुल कलाम अभ्यासिका - १६, (१२) महात्मा फुले अभ्यासिका - १५, (१३) ज्ञानज्योती अभ्यासिका - ९, (१४) समता अभ्यासिका - ८, (१५) राजमाता जिजाऊ अभ्यासिका - १५ (पोवाडा गायन).

उत्थान विभाग

♦ **मासिक प्रशिक्षण** - सर्व अभ्यासिका प्रमुखांना दि. १ ऑक्टोबरला ‘मेधास्वी’ संस्थेच्या श्रीमती प्राजक्ता कुलकर्णी यांनी पहिली ते तिसरीच्या विद्यार्थ्यांसाठी शैक्षणिक साहित्याच्या साधनांचा वापर कसा करावा याचे मार्गदर्शन केले. त्या म्हणाल्या, ‘प्रत्येक मुलाची आकलन क्षमता वेगवेगळी वेगळी असते. काहीजण निरीक्षणातून, अनुभवातून तर काहीजण लक्षात ठेवून शिकत असतात. पण जेव्हा प्रत्येक वस्तू स्वतःला हाताळायला/बघायला मिळाली की ती संकल्पना दीर्घकाळ लक्षात राहते. त्यामुळे या साधनांचा जास्तीत जास्त वापर मुलांना करू द्या, त्याचा चांगला उपयोग होईल. अभ्यासिकेतील मुलांची एकाग्रता, निरीक्षण क्षमता, कल्पकता, उत्सुकता वाढण्यासाठी याची मदत होईल.’

♦ **किशोरी विकास उपक्रम :**

♦ कसबा भाग - दि. ८ ऑक्टोबरला वर्धिनीमध्ये ‘तलवारबाजी’ या साहसी

खेळाचे प्रशिक्षण झाले. ३५ मुलींनी याचा लाभ घेतला. याआधी प्रशिक्षित झालेल्या मुली यातील पुढील प्रकार शिकल्या. दि. २२ ऑक्टोबरला नवरात्रातील भोंडल्यासाठी वर्धिनीत या मुली जमल्या. पाना फुलांनी सजवलेल्या हत्तीभोवती भोंडल्याची गाणी म्हटली. सौ. मोनाली यंदे ताईनी या मागील पौराणिक कथा मुलींना सांगितली.

♦ भवानी भाग - दि. १५ ऑक्टोबरला शांताबाई लडकत शाळेत १५ किशोरींचे प्रथमच एकत्रीकरण झाले. विभागाचा युवा कार्यकर्ता रणवीर दादाने यामागील उद्देश व आपले शिक्षण याविषयी मुलींची संवाद साधला. पद्य सत्रात व मैदानी खेळात मुलींनी उत्साहाने सहभाग घेतला.

♦ महात्मा फुले भाग - या भागातील किशोरींचे दि. २७ ऑक्टोबरला एकत्रीकरण झाले. हे पहिलेच एकत्रीकरण असल्याने मुलींच्या परिचयानंतर युवती कार्यकर्त्या

शुभांगी ताई यामजले यांनी ‘यष्टि’ (छोटी लाकडी टिपरी) याचे प्रशिक्षण दिले. स्वसंरक्षणासाठी याचा वापर कसा करायचा हे मुलींच्या लक्षात आले.

♦ **पालक सभा** - सर्व अभ्यासिकांमध्ये पालक सभेत वर्धिनीच्या कामाचा परिचय, मुलांच्या व्यक्तिमत्व विकासासाठी व अभ्यासातील प्रगतीसाठी अभ्यासिकेत घेतले जाणारे उपक्रम, आगामी महाशिविर याबद्दल पालकांशी संवाद साधण्यासाठी वर्धिनीचे कार्यकर्ते उपस्थित होते.

♦ **अन्य कार्यक्रम** - महात्मा गांधी जयंती निमित्त सर्व अभ्यासिकांमध्ये स्वच्छता सप्ताह झाला. मुलांनी अभ्यासिका स्थान व परिसर स्वच्छ केला. नवरात्रातील खंडे नवमीला सरस्वती पूजन झाले तर कोजागिरीला सांस्कृतिक कार्यक्रमानंतर मुलांनी भेळ व दुधाचा स्वाद घेतला.

पाकोळी बालवाडी

सर्व भारतीय तसेच राष्ट्रीय सण साजरे करून मुलांना त्या दिवसांचे महत्त्व कृतीशील उपक्रमातून सांगितले जाते.

♦ **गांधी जयंती** - २ ऑक्टोबरला मधल्या व मोठ्या गटातील मुलांनी आपल्या वर्गाची, समोरील व्हरांडा, जिना यांची स्वच्छता केली.

♦ **नवरात्र** - नवरात्रात अनेक महिलांचे उपवास असतात, या विषयाला अनुसरून दि. २२ ऑक्टोबरला सर्व गटातील पालकांशी शारदा शक्तीच्या डॉ. सौ. कांचन खैराटकर यांनी ‘आपले आरोग्य आणि आहार’ या विषयावर संवाद साधला. स्त्रीमधल्या देवींच्या नऊ अवतारांची जाणीव त्यांनी सर्वांना करून दिली आणि त्याचे जागरण आपण केले पाहिजे असे आग्रहपूर्वक सांगितले. दि. १७ ऑक्टोबरला सर्व गटांचा एकत्रित भोंडला झाला. बालवाडीच्या माजी शिक्षिका सौ. मधुरा

पारखी यांनी मुलांसाठी खिरापत आणली. सर्व वर्गांमध्ये खंडे नवमी सरस्वती पूजन व शैक्षणिक साहित्याचे पूजन करून साजरी झाली. मोठ्या गटात नवरात्रीनिमित्त परडीमध्ये धान्य पेरून बी कसे रुजते, त्याची वाढ कशी होते याची ओळख रोजच्या निरीक्षणातून मुलांना करून दिली. या कृतीशील उपक्रमातून मुलांचे कुतूहल वाढल्याचे जाणवले. बालवाडी शिक्षिका व प्रशिक्षण वर्गाच्या विद्यार्थीनींनी परिसरातील देवीच्या पाच मंडळात ‘जिजामाता व शिवराय आले पुण्यनगरीत’ हे सध्या दिसणाऱ्या आरोग्य, वाहतूक इत्यादी समस्यांवर कथन करणारे पथनाट्य सादर केले. त्यास नागरिकांकडून उत्तम दाद मिळाली.

♦ **स्पर्धा** - या महिन्यात सर्व गटांच्या वेगवेगळ्या स्पर्धा झाल्या.

♦ **अथर्वशीर्ष पठण** - मोठ्या गटातील अंतिम फेरीत पंधरा मुलांनी भाग घेतला. यातील विशेष बरसा मैटी, या बंगाली भाषिक मुलीचं खूप कौतुक झालं. घरी बंगाली भाषा बोलली जाते पण फक्त वर्गात झालेल्या सरावातून तिने न चुकता स्पष्ट उच्चाराने अथर्वशीर्ष पठण केले.

♦ **फॅन्सी ड्रेस स्पर्धा** - छोट्या गटात ‘झाडे व फळे’ या विषयावर स्पर्धा झाली. मुले वेगवेगळ्या फळांची तर काहीजण झाडांची वेशभूषा करून स्पर्धेत सहभागी झाली. त्याची माहिती सांगण्याचाही प्रयत्न त्यांनी केला. मधल्या गटासाठी ‘फुले’ तर मोठ्या गटासाठी ‘कारागीर’ हा विषय होता. वेगवेगळी फुले, कुंभार, शेतकरी, डॉक्टर, कोळीण, लोहार, भाजीवाली, जवान इत्यादी वेशभूषा मुलांनी सादर केल्या. या वेशभूषा बघताना पालकांची कल्पकता व उत्साही सहभाग जाणवला.

महिला विभाग

◆ **रुग्ण सहाय्यक वर्ग** - पुणे, माले, चन्होली वर्गातील सर्व विद्यार्थ्यांची (संख्या ५०) सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठातील, विज्ञान शिक्षण संप्रेषण केंद्रात दि. १ नोव्हेंबर रोजी अभ्यास सहल झाली. रक्ताभिसरण, पर्यावरण, महापूर या विषयांचे दृक्श्राव्य

मॉडेल शो तसेच स्टॅटिक इलेक्ट्रिसिटी, डीएनए मॉडेल, ध्वनी लहरी या विषयांवरील प्रयोग त्यांनी बघितले. काही प्रयोग परत स्वतः करून बघितल्याने व शरीरशास्त्रातील काही संस्थांची मॉडेल हाताळल्याने अभ्यासातील काही संकल्पना स्पष्ट होण्यास

मदत झाली. वर्धिनीचे ज्येष्ठ कार्यकर्ते डॉ. देवपूरकर सरांच्या मार्गदर्शनाचा लाभ सर्वांना मिळाला. तसेच केंद्रातील प्रगती कदम व शमिका जाधव यांनी सर्व प्रयोग समजावून सांगितले व मुला-मुलींच्या शंकांचे निरसन केले.

◆ **बचत गट** - नवरात्रात भोंडल्याच्या कार्यक्रमात गटातील महिला उत्साहाने सहभागी झाल्या. दि. १६ ऑक्टोबरला कर्वेनगर भागाचा मेगा सिटी वसाहत येथे

(संख्या ३०), दि. १८ ऑक्टोबरला गोखले नगर भागात पांडव नगर येथे (संख्या २७) व दि. २७ ऑक्टोबरला वर्धिनीमध्ये (संख्या १५०) परिसरातील गटांचा भोंडला झाला.

वर्धिनीमध्ये गटातील महिलांनी मंगळागौरीचे खेळ उत्साहाने सादर केले तर बालवाडीच्या शिक्षकांनी ‘शिवरायांचे आठवावे प्रताप’ हे पथनाट्य सादर केले.

